

Finn Breinholt Larsen

For meget af en god ting - dansk i Grønland

I begyndelsen af 1950'erne startede en intensiv indlæring af dansk i den grønlandske befolkning. Den grønlandske elite betragtede dansk som et middel til at opnå ligestilling inden for det danske rige. Fordanskningen af skolesystemet medførte imidlertid en række uønskede sideeffekter. Dermed kom sprogspørgsmålet til at indgå som et element i en social læreproces, hvor ligestillingsideologien i praksis kom til kort og vejen blev åbnet for en mere konfliktpræget tolkning af de dansk-grønlandske relationer. De senere års »grønlandisering« af det grønlandske samfund har imidlertid ikke gjort behovet for dansk mindre. Som et lille sprogområde står Grønland i et sprogligt afhængighedsforhold til omverdenen. Udbredelsen af danskundskaber har derfor både et fordelings- og udviklingspolitisk aspekt.

Ligestilling vs. selvstyre - to visioner

I 1931 udgav den grønlandske seminarielærer Augo Lynge (1899-1959) romanen *ukiut 300-nngornerat* (dansk titel: *300 år efter*), en fremtidsroman om Grønland i 2021, dvs. 300 år efter Hans Egedes ankomst til landet. Augo Lynge stod ved begyndelsen af sin politiske karriere, og romanen kan betragtes som et politisk manifest i litterær form. Grønland er i 2021 et moderne vestligt samfund. Kolonien Grønland er blevet til et dansk amt. Befolkningen er en blandingsbefolkning, der er opstået ved, at grønlænderne er blevet blandet med danske, færøske og islandske indvandrere. De velstående borgere i samfundet lever en vestlig middelklasse-tilværelse (anno ca. 1930!), og den traditionelle fangerkultur er forlængst havnet på museum. I sin store jubilæumstale udbringer amtmanden såvel et leve for Grønland, forfædrenes land, som for Danmark, »også vore forfædres land«, hvorefter både den danske og den grønlandske nationalsang afsynges. Fred og harmoni hersker mellem den grønlandske og den danske befolkning og mellem Grønland og Danmark.

Augo Lynge blev en af sin generations mest fremtrædende grønlandske politikere. Han var om nogen repræsentant for ønsket om den grønlandske befolknings ligestilling inden for det danske rige. I 1953 blev dette ønske til virkelighed – i hvert fald i statsretlig forstand – og Augo Lynge indtrådte samme år i Folketinget som den ene af de to grønlandske medlemmer. Der skulle ikke gå så mange år efter Augo Lynges død i 1959, før en ny politisk vision voksede frem i Grønland: visionen om et Grønland styret af grønlændere på grønlandske præmisser. Ønsket om integration i det danske rige blev erstattet af et ønske om selvstyre. Denne vision, der også til dels er blevet til virkelighed med indførelsen af hjemmestyre i 1979, tolker ikke forholdet mellem grønlændere og danskere og mellem Grønland og Danmark som harmonisk. Konflikten grønlandsk-dansk bliver nu noget centralt i den politiske debat.

Finn Breinholt Larsen

For meget af en god ting - dansk i Grønland

I begyndelsen af 1950'erne startede en intensiv indlæring af dansk i den grønlandske befolkning. Den grønlandske elite betragtede dansk som et middel til at opnå ligestilling inden for det danske rige. Fordanskningen af skolesystemet medførte imidlertid en række uønskede sideeffekter. Dermed kom sprogspørgsmålet til at indgå som et element i en social læreproces, hvor ligestillingsideologien i praksis kom til kort og vejen blev åbnet for en mere konfliktpræget tolkning af de dansk-grønlandske relationer. De senere års »grønlandisering« af det grønlandske samfund har imidlertid ikke gjort behovet for dansk mindre. Som et lille sprogområde står Grønland i et sprogligt afhængighedsforhold til omverdenen. Udbredelsen af danskundskaber har derfor både et fordelings- og udviklingspolitisk aspekt.

Ligestilling vs. selvstyre - to visioner

I 1931 udgav den grønlandske seminarielærer Augo Lyngé (1899-1959) romanen *ukiut 300-nngornerat* (dansk titel: *300 år efter*), en fremtidsroman om Grønland i 2021, dvs. 300 år efter Hans Egedes ankomst til landet. Augo Lyngé stod ved begyndelsen af sin politiske karriere, og romanen kan betragtes som et politisk manifest i litterær form. Grønland er i 2021 et moderne vestligt samfund. Kolonien Grønland er blevet til et dansk amt. Befolkningen er en blandingsbefolkning, der er opstået ved, at grønlænderne er blevet blandet med danske, færøske og islandske indvandrere. De velstående borgere i samfundet lever en vestlig middelklasse-tilværelse (anno ca. 1930!), og den traditionelle fangerkultur er forlængst havnet på museum. I sin store jubilæumstale udbringer amtmanden såvel et leve for Grønland, forfædrenes land, som for Danmark, »også vore forfædres land«, hvorefter både den danske og den grønlandske nationalsang afsynges. Fred og harmoni hersker mellem den grønlandske og den danske befolkning og mellem Grønland og Danmark.

Augo Lyngé blev en af sin generations mest fremtrædende grønlandske politikere. Han var om nogen repræsentant for ønsket om den grønlandske befolknings ligestilling inden for det danske rige. I 1953 blev dette ønske til virkelighed – i hvert fald i statsretlig forstand – og Augo Lyngé indtrådte samme år i Folketinget som den ene af de to grønlandske medlemmer. Der skulle ikke gå så mange år efter Augo Lyngés død i 1959, før en ny politisk vision voksede frem i Grønland: visionen om et Grønland styret af grønlændere på grønlandske præmisser. Ønsket om integration i det danske rige blev erstattet af et ønske om selvstyre. Denne vision, der også til dels er blevet til virkelighed med indførelsen af hjemmestyre i 1979, tolker ikke forholdet mellem grønlændere og danskere og mellem Grønland og Danmark som harmonisk. Konflikten grønlandsk-dansk bliver nu noget centralt i den politiske debat.

Det er nærliggende at se bruddet med ligestillingsideologien som et led i et globalt opgør med den vestlige evolutionstankegang og dens forestilling om europæisk kultur som det øverste og mest eftertragtede værdige trin i civilisationsprocessen. Den grønlandske elite var i første halvdel af det 20. århundrede præget af det europæiske syn på »primitive« folkeslag som kulturelt laverestående. »Fremskridt« var et af nøgleordene i den grønlandske samfundsdebat i denne periode (Thorleifsen, 1991), og med fremskridt mentes der tilegnelse af såvel materiel som åndelig vestlig kultur. Der udviklede sig en modernistisk fløj inden for eliten, for hvem vejen til fremskridtet gik gennem så tæt en tilknytning til Danmark og dansk kultur som muligt. Forankringen i denne tankegang var så dyb, at afkoloniseringsbølgen efter anden verdenskrig ikke røkkede ved den. I en tale i det grønlandske landsråd i 1952 forud for ændringen af Grønlands statsretlige status tog Augo Lynge bevidst afstand fra løsrivelsestanken: »Når vi hæver blikket over jordkloden, ser vi mange steder kolonikampe, hvor de indfødte kæmper for at løsrive sig fra moderlandet og blive selvstændige. Det gør de, fordi de mener, at dette er det bedste for dem selv. Men her i Grønland vil vi gerne gøre det modsatte. Her vil vi benytte vor egen nyligt erhvervede bestemmelsesret til et initiativ til at knytte Grønland fast til moderlandet« (*Beretninger vedrørende Grønland*, 1952, 2: 133). Til gengæld slog kritikken af den vestlige udviklingstænkning for alvor igennem i den næste generation af grønlandske politikere, hvis mest fremtrædende personligheder under uddannelsesophold i Danmark blev præget af 1960'ernes og 1970'ernes antiimperialistiske og kulturrelativistiske idéstrømninger. For disse politikere var Danmark og dansk kultur ikke længere idealbilleder for udviklingen i Grønland. Dansk indflydelse i Grønland tolkedes nu negativt som dansk kulturimperialisme og dominans.

Kritikken af moderniseringspolitikken var imidlertid ikke bare en afspejling af det ideologiske opbrud i den vestlige verden. Når den nye tolkningsramme slog så kraftigt igennem i det politiske liv i Grønland, som det var tilfældet, hænger det sammen med, at den danske moderniseringspolitik, der var blevet iværksat med fuld opbakning fra de grønlandske politikere, havde haft en række utilsigtede og uønskede konsekvenser, der havde gået jordbunden for et politisk kurskifte. Ikke mindst den massive indførelse af dansk som undervisnings- og administrationssprog og den eksplosive vækst i gruppen af danskere i Grønland bidrog hertil. Formålet med denne artikel er at belyse den rolle, som dansk kom til at spille i moderniseringsprocessen, og de reaktioner det afstedkom i den grønlandske befolkning.

I Grønland talte man grønlandsk

Moderniseringsprocessen har et sprogligt aspekt, der ofte overses. Et traditionelt samfund har en lokal vidensbasis, der bygger på generationers erfaring. Ved hjælp af sproget vedligeholdes og distribueres denne viden inden for lokalsamfundet. Det moderne samfunds vidensbasis frembringes derimod i stigende omfang uden for den lokalitet eller sociale gruppe, hvor den anvendes. Den er tendentielt global. Sproget mister her sin stedlige binding og bliver i stedet et middel til at overføre viden på tværs af lokaliteter og sociale grupper. Jo mere begrænset

udbredelse et sprog har, jo dårligere bliver sproget til at flytte viden fra een kontekst til en anden af den simple grund, at det meste viden genereres på andre sprog. Et sprog, der tidligere har været fuldt funktionelt i den givne kontekst, kan med vidensgrundlagets »delokalisering« blive en hæmsko for den sociale udvikling. Transformeringen af traditionelle samfund til moderne har derfor kostet hundreder af sprog livet eller reduceret dem til lokale dialekter inden for et større sprogområde.

Det grønlandske sprogs begrænsninger begyndte da også først at vise sig i begyndelsen af dette århundrede, hvor isolationen i forhold til omverdenen så småt begyndte at blive brudt. Den danske politik i forhold til Grønland havde indtil da været at holde landet afspærret fra omgivelserne netop for at bevare den traditionelle grønlandske levevis og erhvervskultur. Ganske vist var der sket grundlæggende ændringer i både forestillingsverden og social organisering som følge af kristendommens indførelse og anlæggelsen af systemet af handelskolonier. Men fangsten udgjorde stadig livsgrundlaget for hovedparten af befolkningen.

I de første par hundrede år af kolonialiseringen var samtalesproget mellem grønlænderne og de danske-norske kolonifolk grønlandsk. Afspærringen af Grønland i forhold til omverdenen betød, at der kun var ganske få europæere, der fik adgang til landet. Det drejede sig hovedsageligt om missionærer/præster og handlens personale. For at de overhovedet kunne udføre deres virke blandt den grønlandske befolkning, måtte de lære sig grønlandsk. Hertil kom, at missionen var en udpræget »skolemission«, der byggede på det lutherske princip om, at de omvendte skulle kunne læse de hellige skrifter på deres eget modersmål, før de kunne døbes (Gad, 1972). En væsentlig sideeffekt af missionsarbejdet var derfor, at man fik skabt et grønlandsk skriftsprog, og at den grønlandske befolkning lærte at læse. Den grønlandske skole sorterede helt frem til 1950 under kirken. Inden for handel og administration benyttedes grønlandsk ligeledes som kommunikationssprog mellem det dansk/norske personale og grønlænderne. I forstanderskaberne, der oprettedes i 1857 som den første spire til folkevalgte kommunalbestyrelser, og hvor der var både grønlandske og danske medlemmer, var forhandlingsproget grønlandsk.

Med oprettelsen af et bogtrykkeri i Nuuk i 1857 og ikke mindst med udgivelsen af det grønlandsksprogede oplysnings- og underholdningsblad *Atuagagdliutit* (fra 1861), der i begyndelsen udkom ca. en gang om måneden og uddeltes gratis til alle husstande, havde det grønlandske sprog yderligere fået en bastion, det kunne udvikle sig fra, og der voksede så småt en skriftlig grønlandsk offentlighed frem. Det var ikke længer blot europæerne, der meddelte sig til grønlænderne på skrift, grønlænderne meddelte sig også til hinanden. I begyndelsen af det 20. århundrede førtes der skriftlige debatter om samfundsspørgsmål i *Atuagagdliutit* og det nordgrønlandske *Avangnmiok*, og der blev skrevet religiøs og verdslig lyrik på grønlandsk – af grønlændere (Langgård, 1984).

Den grønlandske elites krav om danskundervisning

Selv om Grønlands status som afspærret område bibeholdtes til 1950, blev verden uden for Grønland alligevel i stigende grad nærværende for den grønlandske

befolkning via skolen og de trykte medier. Det var ikke mindst den grønlandske befolknings nye »dannelsesborgerskab«, de seminarieuddannede kateketer, der blev bærere af en moderne bevidsthed. Der blev oprettet to lærerseminarier i Grønland i 1845, et i Ilulissat og et i Nuuk. Ud over at fungere som lærere i børneskolen, fungerede kateketerne som hjælpepræster, og nogle af dem videreuddannedes til præster gennem et særligt tilrettelagt teologistudium i Danmark. Kateketerne blev drivkraften i den national-religiøse vækkelsesbevægelse (*peqatign-giat*), der i perioden 1907-17 spillede en afgørende rolle for gennembruddet af en moderne grønlandsk identitet, dvs. grønlændernes opfattelse af sig selv som ét folk med et fælles land, et fælles sprog og en fælles historie (Thuesen, 1988). Bevægelsen, hvis motto var »Fremad, opad«, var grundtvigiansk inspireret, og var præget af den samme oplysningsiver som de danske grundtvigianere.

Med de seminarieuddannede kateketer opstod der en gruppe i den grønlandske befolkning, der for alvor gjorde grønlandsk produktivt som skriftsprog og som »forsamlingsprog« (i kirke, skole og foreningslivet). Samtidig var det denne gruppe, der »opdagede« dansk som et middel til at komme i kontakt med den vestlige kultur og som derfor pressede på for at få indført dansk som skolefag. Der var fra starten af blevet undervist i dansk ved de grønlandske seminarier. Fra begyndelsen af det 20. århundrede rejstes kravet om indførelse af dansk i børneskolen med stigende styrke, blandt andet i de grønlandske landsråd. I en enkelt by ansatte forældrene på egen hånd en dansk lærerinde til at holde dansk skole. Med den nye skolelov i 1925 indførtes faget så i børneskolen, men manglen på danskkyndige lærere gjorde dog, at det mange steder var så som så med danskundervisningen. Ønsket om mere og bedre danskundervisning blev da også hyppigt fremført. I 1937 vedtog Sydgrønlands landsråd enstemmigt en anmodning til Grønlands styrelse om at sende dansksprogede lærere til Grønland for at effektivisere danskundervisningen (*Beretninger og Kundgørelser*, 1937: 1107ff.). Styrelsen var dog tilbageholdende på dette punkt. Til gengæld blev dansk i stigende grad undervisningssproget i den 4-årige efterskole, der blev indført i 1925 som forskole til seminariet og som adgangsgivende til jobs inden for handel og administration.

Det er klart, at det øverste sociale lag i den grønlandske befolkning så øgede danskkundskaber som et middel til at forbedre sin og sine efterkommeres sociale position. Fra omkring 1915 indførtes der et klækkeligt løntillæg for kateketer, der havde færdigheder i dansk (*Beretninger og Kundgørelser*, 1915: 343). Senere indførtes et tilsvarende tillæg for grønlændere inden for handel og administration. Endvidere var gode danskkundskaber en betingelse, hvis grønlændere skulle opnå ledende stillinger i samfundet (og dermed også for at man kunne opnå en højere grad af selvbestemmelse). En tilsvarende interesse i udbredelse af danskkundskaber kan findes hos de danske embedsmænd i landet.¹ Jo bedre dansksproget den grønlandske befolkning var, jo færre kommunikationsproblemer var der i dagligdagen. Grønlandsk er altid blevet betragtet som et »besværligt« sprog af danskerne i landet. Gennem udbredelsen af det danske sprog til den grønlandske befolkning kunne man endvidere knytte den tættere til Danmark. Det er således let at se konturerne af et grønlandsk-dansk »elite-kartel«, der arbejdede for at give dansk en styrket position i det grønlandske samfund.

modnes til selv at overtage deres egne sager og anliggender« (Oldendow, 1952: 32).

Med nyordningen i 1950 slog man imidlertid ind på en offensiv udviklingspolitik, der havde til hensigt på få år at gøre Grønland til et moderne velfærdssamfund. I den danske grønlandsadministration havde modernisterne afløst traditionisterne (Højlund, 1972: 11ff.). I de følgende år trak de grønlandske politikere og de danske administratorer på samme hammel i deres fælles bestræbelser på at gøre Grønland til en i så mange henseender som muligt ligestillet del af det danske rige.

Hermed stod vejen også pludselig åben for en radikal ændring i sprogpolitikken. I Grønlandskommissionens betænkning fra 1950 hed det: »Gennem en årække har der fra den grønlandske befolkning og dens repræsentanters side været fremsat stærke ønsker om en forbedret og mere effektiv danskundervisning. Uden at undervurdere det på danskundervisningens område allerede udførte arbejde er det kommissionens opfattelse, at grønlændernes egne stadig tilbagevendende ønsker samt en moderne tids krav til det grønlandske samfund nu nødvendiggør en videregående udbygning af danskundervisningen.« (*Grønlandskommissionens betænkning 3*, 1950: 14).

Som et middel til at opnå dette mål foreslog kommissionen indførelse af en sprogdelt børneskole, hvor undervisningen på a-linjen med undtagelse af dansktimerne skulle foregå på grønlandsk, mens dansk gradvist skulle indføres som undervisningssprog på b-linjen. Delingen af børnene skulle ske efter 2. skoleår. Undervisningen i mellem- og realskolen skulle ligeledes være på dansk.

Det var således først og fremmest de børn, der skulle have en boglig uddannelse, der havde brug for den intensive danskundervisning. Kommissionen fremhævede da også det grønlandske sprogs begrænsninger som uddannelsessprog:

»I denne forbindelse må man særlig have opmærksomheden henvendt på, at moderne litteratur både af almen, kulturelt oplysende art og af teknisk-faglig karakter på grund af den begrænsede læsekreds ikke i tilstrækkeligt omfang kan oversættes til og udgives på grønlandsk. Det er derfor en afgørende forudsætning for den grønlandske befolknings tilegnelse af moderne kultur, at der åbnes den adgang til gennem læsning at skaffe sig kendskab både til almindelig horisontgivende litteratur og til nutidens store fond af viden på tekniske og faglige områder« (*Ibid.*: 14-15).

Med henblik på at gennemføre nyordningen af den grønlandske folkeskole foreslog kommissionen, at der udsendtes et antal danske lærere til Grønland. Kommissionens forslag udmøntedes i skoleloven af 27. maj 1950. Samme år oprettedes der a-b-skoler i de fire største vestkystbyer, og i de følgende år gennemførtes sprogdelingen i alle skoler i landet, hvor der var tilstrækkeligt elevgrundlag. Den meget tidlige deling af eleverne sigtede mod at gøre b-eleverne så godt dansksprogede, at de kunne klare den danske realskole. I de årlige beretninger fra skoledirektionen meldes der om store fremskridt i elevernes danskfærdigheder. Skoleledelsen kommer da også mere og mere til at se danskundervisningen som det centrale i den grønlandske børneskole.

Således hedder det i årsberetningen fra skoleåret 1958-1959: »Blandt de mange opgaver, den grønlandske skole – ud over at lære børnene at læse, skrive og regne – enten har taget op eller må tage op, er den vigtigste den at lære grønlænderne dansk.... Danskundervisningen kan i Grønland simpelthen næsten ikke skyde over målet. Den kan ikke gøres effektiv nok« (*Beretninger vedrørende Grønland*, 1960, 3: 12). A-b-skolerne havde betydet et stort fremskridt i danskindlæringen, men de var i sig selv ikke tilstrækkelige.

»At lære dansk, så man kan klare sig, er én ting – at lære det, så det bliver naturligt og flydende dansk, er en anden. For realskoleeleverne, som må gennem alt lærestoffet på dansk og aflevere det på dansk ved realeksamen, der er den samme som i Danmark, er det især vigtigt at komme så vidt, at et frit flydende dansk af sig selv kommer over læberne. Det kniber for mange at nå så vidt, selv om de kommer fra en dobbeltsproget skoles b-klasse og går i realskolen i 4 år. Der tales almindeligvis grønlandsk blandt kammeraterne. Den almindelige grønlandske generthed ved over for landsmænd at tale dansk gør sig her også gældende. Den er desværre en realitet, man må regne med og indirekte søge at få fjernet« (*Ibid.*).

Der var således behov for en yderligere effektivisering af danskindlæringen, hvilket blev søgt opnået på to måder: dels ved at sende grønlandske skolebørn til Danmark på skoleophold, dels ved at øge mængden af dansktimer i børneskolen på bekostning af grønlandsktimerne.

Danmarksophold og dansk skolestart

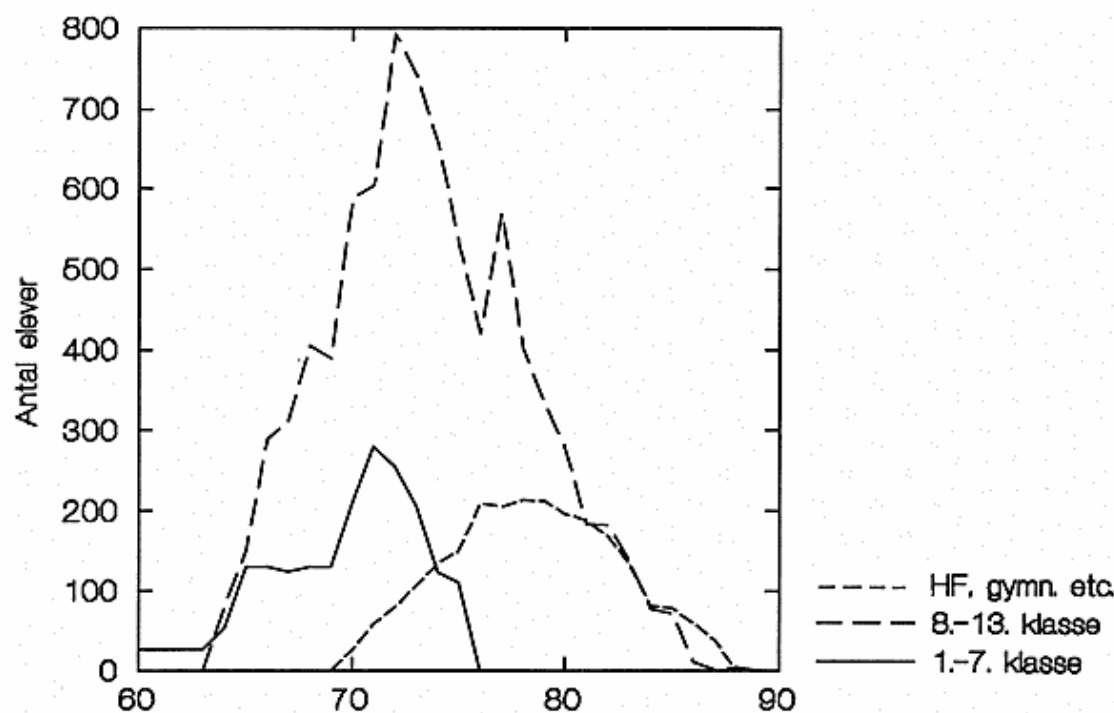
I 1961 begyndte man at sende grønlandske skolebørn i 6. og 7. klasse på et-års ophold i Danmark med det formål at gøre dem flydende dansksprogede, før de startede i realskolen. Fra en beskedent start på 26 elever var man i 1965 nået op på 130 elever og i 1971 – det år hvor nedsendelserne inden for denne aldersgruppe toppede – blev 280 6.-7.-klassers elever sendt til Danmark, jf. figur 1. Under opholdet i Danmark boede børnene hos danske plejefamilier og gik i dansk kommuneskole.

Snart udvidedes perspektivet med disse danmarksophold. Det var ikke længer blot unge, der skulle i realskolen, der var målgruppen for den intensive danskindlæring. I skoleberetning fra 1960-1961 hed det:

»Man spørger sig selv nogle gange: Hvad er målet med danskundervisningen? Er det nok, at blot de, der skal læse videre på realskolen, behersker sproget, eller gælder det alle fremtidens unge? Hvis det sidste spørgsmål også skal besvares positivt – for det skal det jo nok, når man tænker på den hurtige tekniske udvikling – må vi erkende, at vi endnu har en del at indhente« (*Beretninger vedrørende Grønland*, 1961, 3: 7-8).

Som konsekvens heraf begyndte man fra 1964 at sende et stort antal børn på et-års ophold i 8., 9. og 10. klasse i Danmark. En del af disse kom til at gå på særlige efterskoler for grønlandske børn, mens andre blev placeret på efterskoler med overvejende danske elever. Nedsendelse af børn på denne ordning kulminerede i 1972, hvor der blev sendt 792 afsted – næsten halvdelen af samtlige elever på disse klassetrin.

Figur 1. Antallet af grønlandske skolebørn i Danmark på 1-års ophold i perioden 1960-1989

Kilde: *Beretninger vedrørende Grønland samt Grønland Årsberetning*, diverse årgange.

Styrkelse af danskundervisningen i den grønlandske børneskole skete gennem de såkaldte forsøgsklasser. I 1959 fik to skoler lov til at undervise på dansk i fagene dansk og regning fra 1. klasse, mens undervisningen i grønlandsk blev udskudt til 2. eller 3. klasse. Grønlandsk benyttedes som undervisningssprog i fortællefagene. Der blev på den måde plads til 10-12 timers ugentlig danskundervisning på skemaet. På grund af stor interesse fra både forældre og lærere for ordningen – og på grund af den stigende mangel på grønlandssprogede lærere – blev »forsøgsklasserne« snart indført i samtlige byer og ved en del udsteder. Med hensyn til grønlandsk regnede man med, at børnene hurtigt ville indhente det forsømte, når de fik det fra 3. klasse. I skoledirektørens beretning til Landsrådet i 1963 hed det:

»Der er i hvert fald ingen grund til at befrygte, at børnene skal glemme deres modersmål, men man må på den anden side være klar over, at en intensiveret danskundervisning ikke går spurløst hen over det grønlandske sprog. Det undgås ikke at nye udtryk opstår, og at danske gloser indføres der, hvor man savner specielle grønlandske udtryk og gloser, og helt gratis kan man vel heller ikke forvente at få et fremmed sprog foræret« (*Beretninger vedrørende Grønland*, 1962: 330).

Skoledirektionen modtog hvert år rapporter om danmarksoopholdene og forsøgsklasserne, og resultaterne blev vurderet som meget positive. I forsøgsklasserne blev der ikke blot rapporteret om gode resultater med danskindlæringen,

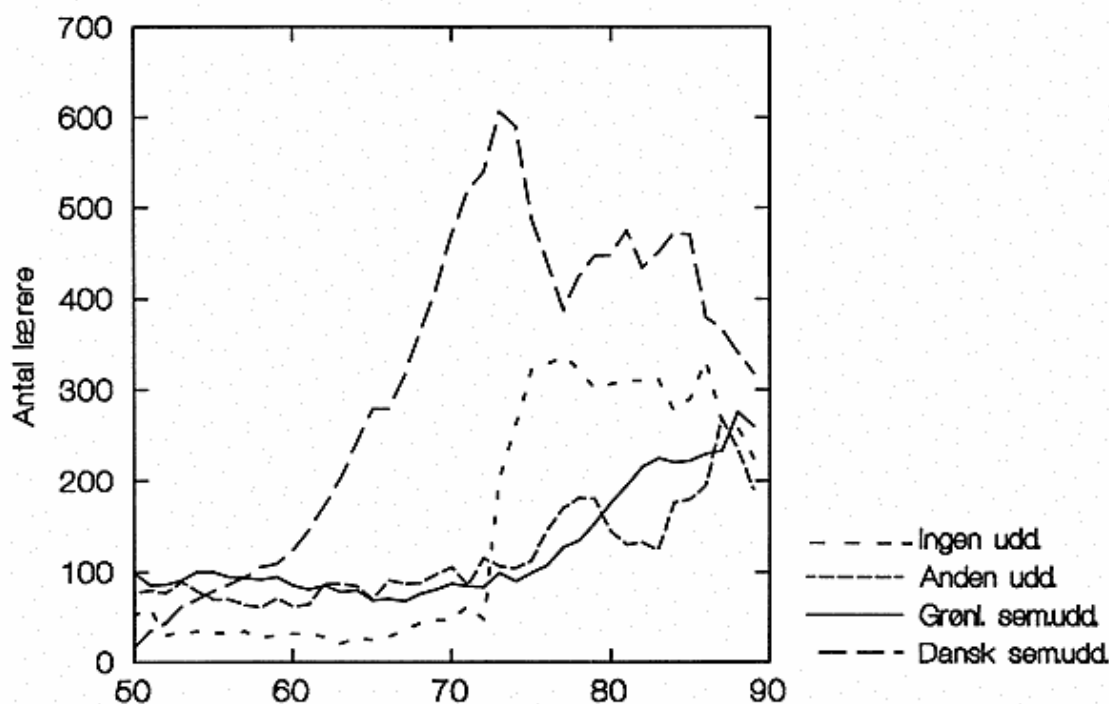
der var også stor tilfredshed med resultaterne af grønlandskundervisningen. Ved nogle skoler var der oprettet dansksprogede børnehaveklasse, og også her blev resultaterne vurderet positivt. Forsøgsundervisningen banede vej for den nye skolelov af 10. maj 1967, hvor man vendte tilbage til enhedsskolen i den syvårige grundskole. Muligheden for at udskyde grønlandskundervisningen til 3. skoleår blev her lovfæstet. I øvrigt var skoleloven en tilpasning til den dagældende danske skolelov med syv års skolepligt, et frivilligt 8., 9. og 10. skoleår foruden en 3-årig realafdeling.

Lærermangel og folkelig opbakning

Når fordanskningen af de grønlandske børns skolegang kom til at gå langt videre, end man havde forestillet sig i Grønlandskommissionen af 1948, skal forklaringen søges både i en generel opbakning til den igangsatte udvikling fra forældrene og de grønlandske politikeres side, dels den befolkningsekspllosion, der fulgte i kølvandet på nyordningen, som øgede behovet for lærere i folkeskolen kraftigt. Indtil nyordningen bestod lærerkræfterne i den grønlandske skole stort set udelukkende af grønlændere. I Grønlandskommissionens betænkning regnede man med, at den nye skoleordning ville nødvendiggøre udsendelse af 50 danske lærere til Grønland i en kortere årrække (*Grønlandskommissionens betænkning 3*, 1950: 36). Man havde imidlertid ikke forudset den kraftige befolkningsudvikling. I 1950 var der ca. 4000 børn i den skolepligtige alder, i 1960 var tallet steget til ca. 5300 og i 1970 var man oppe på ca. 9800 børn i denne aldersgruppe. Samtidig gik det meget langsomt med at få uddannet grønlandske lærere, blandt andet fordi der med moderniseringsprogrammet åbnede sig en række nye muligheder for unge grønlændere, der ønskede en boglig uddannelse. Figur 2 viser udviklingen i antallet af lærere i den grønlandske skole i perioden 1950-1989. I 1963 var omkring halvdelen af lærerne danskere. Ti år senere var omkring to trediedele af lærerstaben dansk. På det tidspunkt var der omkring 600 danske lærere i Grønland. Det beklagedes jævnligt fra skoledirektionens side, at det var vanskeligt at skaffe grønlandske lærere. Først fra slutningen af 1970'erne steg antallet af nyuddannede grønlandske lærere markant.

Den generelle opbakning, som skoleledelsen registrerede til fordanskningen af den grønlandske skole, tilskyndede imidlertid heller ikke til at gå utraditionelle veje for at skaffe flere grønlandssprogede undervisere. Ved den årlige debat i landsrådet af skoledirektørens beretning gav landsrådet helt frem til 1965 sin udelte tilslutning til den førte politik. Herefter hørtes der enkelte kritiske røster. Men først i 1972 slog kritikken igennem. Under diskussionen af den nye skolelov i 1965 gav adskillige landsrådsmedlemmer udtryk for, at de under samtaler med forældrene havde bemærket, at der var stor tilfredshed med »forsøgsklasserne«. Som et af medlemmerne udtrykte det: »...enhver grønlænder ville støtte danskundervisningen i disse år, og det var jo også en følge af den indstilling, at udstedsfolket sendte deres børn ind til større skolesteder« (*Beretninger vedrørende Grønland*, 1965, 2a: 31). Der blev gang på gang givet udtryk for, at man ikke var bekymret for, at børnene skulle glemme deres grønlandskkundskaber, hverken i forbindelse med udskydelsen af grønlandskundervisningen til 3. skoleår eller i

Figur 2. Lærere i den grønlandske folkeskole i perioden 1950-1989 fordelt på uddannelse

Kilde: *Beretninger vedrørende Grønland* samt *Grønland Årsberetning*, diverse årgange.

forbindelse med danmarksoopholdene (se for eksempel *Beretninger vedrørende Grønland*, 1961, 2: 101).

Da de første forsøgsklasser startede i Paamiut i 1959 var der så stor interesse for forsøget blandt forældrene, at næsten alle forældre til de børn, der ikke skulle deltage i forsøget, kom »og bad indtrængende, om de da ikke også kunne få deres børn i den »danske skole«, som de sagde« (Tommerup, 1979: 45). Da forsøgsordningen året efter skulle starte i Maniitsoq, ønskede samtlige forældrepar på nær et at deres børn skulle være med i ordningen. En forespørgsel i 1964-65 blandt forældrene i 13 byer til børn, der skulle starte i 1. klasse, viste at 99 pct. af forældrene ønskede ordningen, i 1965-66 var tilslutningen 97,5 pct. og i 1966-67 88 pct. På det tidspunkt havde der været rejst en del offentlig kritik af ordningen, og alligevel var der kun otte pct. af forældrene, der positivt gav udtryk for, at de ønskede grønlandsk i 1. klasse (*Beretninger vedrørende Grønland*, 1966, 2b: 379; 1967, 3: 11). Som en yderligere illustration af den interesse, der var blandt den grønlandske befolkning for at lære dansk, kan nævnes, at dansk i en årrække var det mest efterspurgte fag på aftenskolen. I 1963-1964 var der for eksempel 1037, der gik til dansk, mod 513 der gik til grønlandsk (*Beretninger vedrørende Grønland*, 1965, 3: 85).

Denne samme iver gjorde sig gældende med hensyn til skolebørnenes danmarksoophold. Ud over de ophold, der arrangeredes af skoledirektionen, var der

fra midten af halvtredserne hvert år et stort antal skoleelever, der gennem forskellige private ordninger blev sendt til Danmark på kortere eller længere ophold. For eksempel begyndte forældrene i Sisimiut fra 1966 at sende børn i 4. og 5. klasse på 1-års ophold i Danmark. Initiativet blev i første omgang blokeret af skoledirektionen, der var betænkelig ved arrangementet, da børnene jo først var blevet undervist i grønlandsk fra 3. klasse, men da Landsrådet bakkede forældrene op, blev der givet grønt lys (*Beretninger vedrørende Grønland*, 1966, 2a: 23ff.).

Kritikken sætter ind

I april 1963 kom den første kritik af forsøgsundervisningen fra en gruppe unge grønlændere under uddannelse i Danmark. Ved at bo i Danmark var de givetvis blevet mere bevidste om deres grønlandske identitet, og de opfattede fordanskningen af den grønlandske skole som en trussel mod grønlandsk sprog og kultur. Kritikken blev prompte afvist fra skoleledelsens side. Skoledirektøren, der i parentes bemærket var grønlænder, gjorde i et radioforedrag op med den forestilling, at det kun var de grønlændere, der skulle beklæde ledende stillinger i samfundet, der skulle være gode til dansk. »Udviklingen har ført med sig, at også den menige grønlandske borger har krav på at kunne dansk – og mere end til almindeligt husbehov« (*Beretninger vedrørende Grønland*, 1963, 2b: 309). Han påpegede, at den samfundsmæssige udvikling havde medført, at man inden for alle jobkategorier havde brug for danskundskaber. Med direkte adresse til kritikerne sagde han: »Det kan ikke være målet, at de intellektuelle alene skal have eneret på at beherske det horisontudvidende fremmedsprog« (*Ibid.*: 311).

Kritikken var imidlertid ikke hermed manet i jorden, og de unge grønlændere i Danmark kom gennem deres særdeles aktive deltagelse i debatten i de følgende år til at fungere som en pressionsgruppe i skolepolitikken, jf. Kleivan, 1969: 74. Også fra skolevæsnets eget personale blev der imidlertid peget på uheldige konsekvenser af den danske skolestart. I skoleberetningen fra 1964-65 blev der gjort status over forsøgsundervisningen, og der udtryktes generelt tilfredshed med de opnåede resultater. Samtidig påpegedes det, »at man muligvis løber den risiko, at sprogligt svagt funderede elever i højere grad end tidligere udsættes for et skolechok, idet deres sproglige kontakt med den dansksprogede lærer ikke lykkes, lige som deres daglige præstationer sjældent giver anledning til følelsen af at beherske skolesituationen« (*Beretninger vedrørende Grønland*, 1966, 3: 9).

Fordanskningen af skoleforløbet havde skabt et massivt kommunikationsproblem, mellem lærere og elever. En grønlandsk iagttager beskrev i 1969 sprogsituationen i børneskolen således: »Den grønlandske skole er tosproget, med elever, der for hovedpartens vedkommende ikke er dansktalende, og lærere, der for hovedpartens vedkommende ikke er grønlandsktalende. De fleste børn forlader skolen, uden at kunne meddele sig rigtigt på dansk, og uden at få tilstrækkelige skolekundskaber gennem dansk« (Petersen, 1969: 63).

Kursskiftet: Ønsket om en grønlandsk skole

Den problematiske situation, som den kraftige satsning på danskindlæring havde bragt den grønlandske skole i, førte i løbet af nogle år til en holdningsændring.

Ved et skoleledermøde i 1970 konstaterede man, at »kommunikationsproblemerne er stadig så store, at elev og lærer i mangfoldige tilfælde afskæres fra virkelig at kunne gå i dybden med fagstoffet« (Thrane, 1975: 358). Man ønskede at styrke modersmålet (men også danskindlæringen) i skolen, men var klar over, at manglen på grønlandsksprogede lærere vanskeliggjorde denne målsætning (*Ibid.*: 52). I en redegørelse samme år fra Grønlandsrådet – moderniseringspolitikens nøgleorgan – hed det, »at det grønlandske sprog må være udgangspunkt for den lige så nødvendige undervisning i dansk« (Tommerup, 1979: 53). På Holsteinborgskonferencen, ligeledes i 1970, der på afgørende vis indvarslede det politiske vagtskifte, der var på vej i Grønland, gik alle ind for undervisning i grønlandsk i børneskolen fra 1. klasse (*Holsteinsborg*, 1970, 1971: 14).

I 1971 blev »hjemmestyregenerationen« repræsenteret i Landsrådet, og de nye synspunkter på skole- og sprogpolitikken slog hurtigt igennem i rådet. I 1974 drøftede landsrådet et oplæg fra skoledirektionen til en skolereform. Oplægget havde titlen »En grønlandsk skole«, og heri blev det slået fast, at skolen skulle tage udgangspunkt i elevernes kulturelle og sproglige forudsætninger. Grønlandsk skulle fremover være undervisningssproget, mens dansk skulle være første fremmedsprog (*Grønlands landsråds forhandlinger*, efterårss. 1974: 411ff.). Blandt andre gav landsrådets formand, Lars Chemnitz, udtryk for at have ændret holdning til den såkaldte forsøgsordning, da det viste sig, at den førte til skolechock hos mange elever (*Ibid.*: 73). Landsrådet tilsluttede sig oplægget, der senere udmøntedes i en ny forordning om folkeskolen udstedt af det grønlandske hjemmestyre den 16. oktober 1979.

Fra 1972 skete der en kraftig reduktion i antallet af børn, der blev sendt til Danmark på skoleophold. Nedsendelse af børn i 6. og 7. klasse ophørte helt i 1976, efterskoleopholdene fortsatte til slutningen af 1980'erne, ligesom der blev sendt elever til de gymnasiale uddannelser i Danmark til og med 1988, jf. figur 3. I mellemtiden var skolekapaciteten blevet væsentligt udbygget i Grønland, og antallet af grønlandske lærere var ligeledes forøget væsentligt. Henvend en trediedel af lærerne i den grønlandske folkeskole er dog stadig danskere (*Grønlands Årsberetning*, 1989: 260), og de grønlandske lærere beklager sig jævnligt over manglen på grønlandsksproget undervisningsmateriale (se for eksempel Høy, 1989).

Ubehaget ved dansk kultur

Der er ingen tvivl om, at fordanskningen af den grønlandske skole har sat sig dybe spor hos en stor gruppe af grønlændere, der var børn og unge i 1950'erne, 1960'erne og 1970'erne. Mange fik lært dansk, men mange oplevede samtidig ubehaget ved nærkontakten med det danske sprog og den danske kultur. For dem var der ikke blot tale om skolechock, men om en oplevelse, der rystede dem for livet. Der er aldrig lavet nogen systematisk undersøgelse af disse utilsigtede socialpsykologiske virkninger af skolepolitikken. Til gengæld er der gennem de sidste tyve år leveret et utal af vidnesbyrd om personlige nederlag, fremmedgørelse, mindreværdsfølelser og vrede i læserbreve, radioudsendelser, politiske manifeste, litteratur etc. Som et prototypisk eksempel kan her fremdrages Eja Nielsons bog, *Menneskenes land*, der indeholder interviews med 14 unge grønlændere

(Nielson, 1984). De følgende citater hentet fra bogen skal tjene til at illustrere skolepolitikens »oplevelsesdimension«:

»Jeg skulle til Danmark og gå i skole. Som det hedder i Juaakas sang om den første skoledag: »Du er så dygtig/du skal til Danmark/og normaliseres« og »Når du bliver stor og hvis/du er rigtig flink/kan du nemlig få samme/ arbejde som danskerne har«. »Jeg kom først på tre måneders skoleophold i Danmark, da jeg var 11 år og bagefter på et års skoleophold på landet. Du kan tro det er væmmeligt for en grønlander at komme til en bondegård med alle mulige slags dyr, vi ikke kender, og som larmer, og sparker og bider« (*Ibid.*: 51).

»Vi har ofte diskuteret politik derhjemme. Måske bliver vi tidligere politisk modne, eller skal vi kalde det samfundsbevidste. Vi bliver simpelthen tvunget til det, når vi f.eks. sendes hjemmefra som 13-årige på skoleophold i Danmark. Da begynder man jo at tænke over, *hvorfor*. Jeg kan huske, hvor jeg græd og græd, da rejsekufferten stod færdigpakket, og vi tog ned til båden. Mor forsøgte at trøste og sige: »Nu er du en stor pige. Du skal også lære noget!« Og så var det bare ombord og afsted, 4000 km hjemmefra i et helt år! Man kunne ikke bare ringe hjem og græde ud hos mor, hvis der var problemer i skolen eller man ikke havde nogen kammerater. Det var bare om at bide tænderne sammen og være stærk – og så tænker man jo over tingene« (*Ibid.*: 104-105).

»Det er faktisk først nu, 4 år efter, at jeg kan tale om min Danmarkstid. Mens det stod på, var jeg så fuld af knuder og oplevede hver dag som en kamp for at holde sammen på tingene. Jeg bed tænderne sammen og kæmpede hårdt for ikke at bryde sammen« (*Ibid.*: 110).

»Men det er jo indbygget i vores uddannelsessystem, at vi kommer til Danmark før eller senere. I min generation havde vi ikke noget valg. Hele skolesystemet skubbede os fremad – mod Danmark. For det var jo det forjættede land dengang. Forældrene ville det bedste for deres børn, derfor støttede de også tanken. Som barn havde man ikke meget at skulle have sagt – puuh så ensom og forladt og fremmed, jeg følte mig, da vi blev placeret hver for sig i en familie i Danmark! Den følelse tog det lang tid for mig at komme over« (*Ibid.*: 112).

»Jeg kom selv til Ålborg til en pensioneret murer og hans kone, som tog børn i dagpleje. Heldigvis var min kammerat Kristoffer med, for nej, hvor var det forfærdeligt! Vi forstummede helt. Flere gange stak vi af – sprang ud af vinduet og vandrede af sted på landevejen, uden en krone på lommen. Vi var jo kun små drenge, som havde hjemmve i et fremmed land. Det var et problem, at jeg ikke fik grønlandsk i skolen før 3. klasse. Alt foregik jo på dansk dengang. Så da jeg blev sendt til Danmark, kunne jeg ikke skrive eller læse grønlandsk ordentligt, derfor har jeg stadig problemer med det« (*Ibid.*: 128).

Danskerne kommer

Igennem skolepolitikken blev ligestillingsideologien sat på en praktisk prøve. Dansk var det sprog, der skulle skaffe grønlanderne adgang til den moderne verden og herigennem gøre dem til en ligestillet del af den danske befolkning. Den tilsyneladende simple pædagogiske opgave – at lære grønlandske børn og unge dansk – viste sig dog at være langt vanskeligere at løse end forudset, og navnlig dukkede der en række utilsigtede sideeffekter op, der var med til at stille spørgsmålstegn ved selve ligestillingstanken. Dels var der mange børn, der blev »tabt« i systemet og fik et meget ringe udbytte af deres skolegang. Dels udsatte den de bogligt begavede elever for en slags kulturel deprivation, der skærpede bevidst

heden om den grønlandske kulturs egenart og skabte modvilje mod dansk kultur. Man ville gerne »moderniseres«, men ikke »danificeres«.

Ligestillingsideologien blev imidlertid også antastet på anden måde i disse år. Den tekniske og organisatoriske omstilling af samfundet gik så hurtigt, at man på trods af den intensiverede uddannelsesindsats var nødt til at importere dansk arbejdskraft i stort omfang. Mens danskerne i 1950 udgjorde 4,3 pct. af Grønlands befolkning, var andelen i 1975 vokset til 16,4 pct. Antalsmæssigt var der tale om en vækst fra ca. 1000 til ca. 8000 personer. Dermed kom danskerne som social gruppe til at spille en betydeligt mere dominerende rolle, end de havde gjort tidligere. Der kom til at sidde danskere i stort set alle ledende stillinger (det havde der også gjort før, men antallet af ledende stillinger mangedobledes), størsteparten af de jobs, der krævede en boglig eller faglig uddannelse, var besat med danskere, og danskere ejede de fleste af de private virksomheder, der blev etableret efter ophævelse af KGH's monopol. Danskerne beklædte med andre ord typisk de stillinger, der gav indflydelse og høje indtægter. Hertil kom, at det såkaldte fødstedskriterium, der blev indført i 1960, knæsatte en lønmæssig forskelsbehandling af danskere og grønlændere, hvilket for mange af ligestillingsideologiens varmeste tilhængere var et nærmest uforståeligt skridt, der både var dybt krænkende og et brud på løftet om ligestilling (se for eksempel Chemnitz, 1969: 35ff.).

Den store indvandring af danskere i Grønland betød også, at den grønlandske kultur meget mere direkte end tidligere blev konfronteret med dansk kultur. I modsætning til tidligere blev det nu undtagelsen frem for reglen, at danskere i Grønland lærte sig grønlandsk. Dels var der jo nu flere grønlændere, der kunne dansk, dels var det danske *speech community* større end tidligere, og endelig var den gennemsnitlige opholdstid for danskere i Grønland væsentligt reduceret. Det var således ikke blot inden for skolen, at dansk som tale- og skriftsprog trængte frem i årene efter nyordningen. Både i arbejds- og privatlivet blev der talt dansk som aldrig før. I sig selv var dette blot med til at forstærke behovet for danskfærdigheder hos den grønlandske befolkning. Der skabes således en ny livsverden, hvor tingene foregik på danske præmisser, og hvor danskerne dominerede i kraft af, at de kulturelt set var på hjemmebane.

Behovet for danskfærdigheder

Sprogspørgsmålet indgik således som element i en social læreproces, hvor ligestillingsideologien i praksis kom til kort og vejen blev åbnet for en nytolkning af de dansk-grønlandske relationer. Det ideologiske nybrud, der skete i Grønland i begyndelsen af 1970'erne, og som førte frem til indførelse af hjemmestyre i 1979, kan ses som en slags »modreformation«. Den røde tråd i denne udvikling har været kampen for et mere grønlandsk Grønland, herunder en opprioritering af det grønlandske sprog.

Der er ingen tvivl om, at det grønlandske sprog står stærkere i dag, end det gjorde for 20 år siden. Det gælder både i skolen, i medierne og på arbejdspladserne. Frem for alt har sproget genvundet social status i forhold til dansk. Det grønlandske sprogs fortrinsret er direkte fastslået i loven om Grønlands hjemmestyre, hvor hedder det: »Det grønlandske sprog er hovedsproget. Der skal under-

vises grundigt i det danske sprog« (Lov 1978-11-29 nr. 577 § 9). Dette har imidlertid ikke ændret ved det grundlæggende problem: at et sprog, der tales af mindre end 50.000 mennesker, ikke alene kan fungere som »sproglig infrastruktur« i et moderne samfund. Jo mindre et sprogområde er, jo større en del af befolkningen må beherske et eller flere fremmedsprog, hvis man ønsker at nyttiggøre de stigende mængder af »delokaliseret« viden, der indgår i stort set alle typer af sociale aktiviteter.

Selv om det i de senere år af og til har været nævnt i den offentlige debat i Grønland, at det ville være mere hensigtsmæssigt at indføre engelsk som første fremmedsprog, vil det af en række grunde være svært at gennemføre i praksis. Dansk vil i mange år fremover vedblive med at fungere som det første fremmedsprog i Grønland, og behovet for danskundskaber er set i det perspektiv stigende. Vi skal derfor til slut se på udbredelsen af dansk i dagens Grønland.

Sprogfordelingen i Grønland i dag

Vores viden om sprogfordelingen blandt den voksne befolkning (personer fyldt 18 år) i Grønland i dag stammer fra to repræsentative stikprøveundersøgelser foretaget i henholdsvis 1984 og 1989 ved Ilisimatusarfik/Grønlands Universitet.

Respondenterne blev bedt om at besvare spørgsmålet: Hvilket/hvilke sprog taler du? Der var følgende svarmuligheder: 1. Jeg har *grønlandsk* som hovedsprog og forstår og taler kun lidt dansk. 2. Jeg har *grønlandsk* som hovedsprog og forstår og taler godt dansk. 3. Jeg er *dobbeltsproget*. 4. Jeg har *dansk* som hovedsprog og forstår og taler godt grønlandsk. 5. Jeg har *dansk* som hovedsprog og forstår og taler kun lidt grønlandsk. 6. Jeg har *hverken dansk eller grønlandsk* som hovedsprog. Der er naturligvis et væsentligt subjektivt element i en sådan selv-evaluering. De to undersøgelser har imidlertid et stort set identisk besvarelsesmønster (univariate- såvel som bivariate svarfordelinger). I det følgende bruges data fra 1989-undersøgelsen.

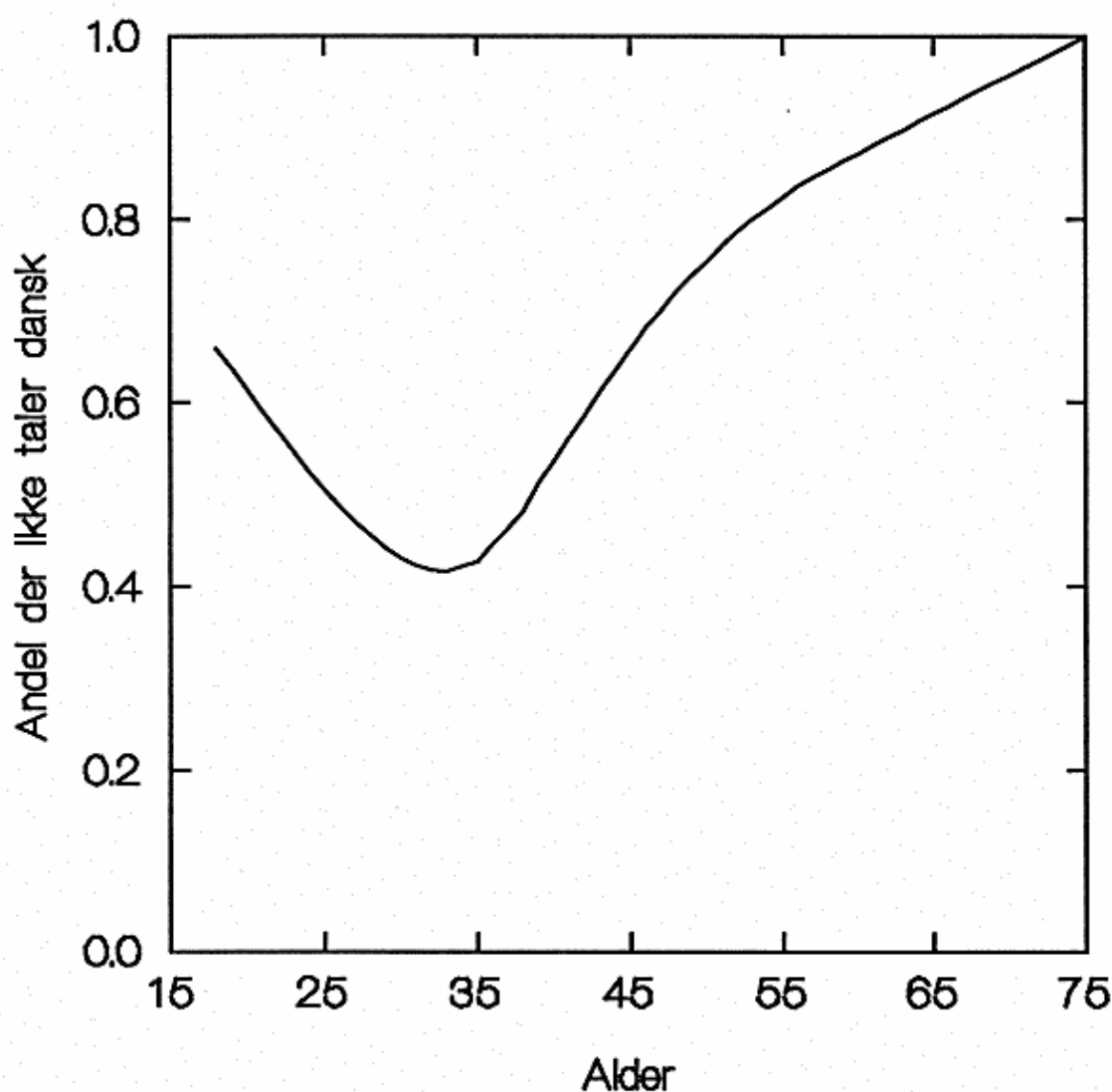
Tabel 1. Sprogfordelingen blandt den voksne befolkning i Grønland («Hvilket/hvilke sprog taler du?»)

	Født i Grønland (N=1011)	Født i Danmark (N=212)	Alle (N=1223)
	Pct.	Pct.	Pct.
Grønlandsk som hovedsprog, forstår og taler kun lidt dansk	56	(1)	47
Grønlandsk som hovedsprog, forstår og taler godt dansk	26	(0)	22
Dobbeltsproget	11	(1)	10
Dansk som hovedsprog, forstår og taler godt grønlandsk	(1)	(8)	2
Dansk som hovedsprog, forstår og taler kun lidt grønlandsk	(1)	87	16
Hverken dansk eller grønlandsk som hovedsprog	(0)	-	(0)
Ubesvaret	(3)	2	3
	100	100	100

Parentes angiver <25 respondenter. Kun personer født i Grønland og Danmark er medtaget.

Af tabel 1 fremgår det, at omkring halvdelen (47 pct.) af den voksne befolkning taler grønlandsk, men (stort set) ikke dansk, mens en sjettedel (16 pct.) taler dansk, men (stort set) ikke grønlandsk. Den resterende del af befolkningen (44 pct.) taler begge sprog. Fødested og sprogfærdigheder følges ad i den forstand, at næsten alle personer, der er født i Grønland, er grønlandssprogede, mens næsten alle personer, der er født i Danmark, taler dansk. I det følgende sættes der lighedstegn mellem fødested og etnisk identitet (grønlændere henholdsvis danskere). Blandt grønlænderne er det godt halvdelen (56 pct.), der (stort set) ikke taler dansk, mens 9 ud af 10 danskere (87 pct.) (stort set) ikke taler grønlandsk.

Figur 3. Andelen af den grønlandske befolkning, der ikke taler dansk fordelt på alder.²

Ser man på den aldersmæssige fordeling af dansk kundskaber hos den grønlandske befolkning, tegner der sig et interessant billede. Af figur 3 kan man tydeligt aflæse effekten af den intensiverede danskindlæring på de aldersgrupper, der har

påbegyndt deres skolegang efter 1950. Der er imidlertid tale om et kurvelineært forløb, idet danskkundskaberne tilsyneladende er aftagende i de yngre aldersgrupper. Dette stemmer godt overens med, at disse årgange har været igennem et mindre intensivt indlæringsforløb i skolen. Som følge heraf, er det sandsynligvis blevet vanskeligere for en del grønlandske unge at gennemføre en uddannelse, der stiller krav om gode danskkundskaber (for eksempel kæmper mange grønlandske studerende på videregående uddannelser i Danmark med sprogproblemer).

Danskkundskaber er blevet een af de vigtigste former for »personlig kapital« i dagens Grønland. Den halvdel af befolkning, der ikke taler dansk, er pr. definition udelukket fra en række positioner i samfundet. Af tabel 2 fremgår det, at inden for gruppen af uuddannede har tre fjerdedele (75 pct.) ingen eller kun få danskkundskaber, mens det inden for gruppen med en uddannelse kun drejer sig om en fjerdedel (27 pct.). At »sprogkapitalen« giver et kontant afkast i form af bedre lønnede jobs, fremgår ligeledes af tabellen.

Tabel 2. Andelen af den voksne grønlandske befolkning, der ikke taler dansk

		Pct.
Køn (N=972)	Mænd	56
	Kvinder	56
Bosted (N=996)	Bygd	83
	By	48
Region (N=1011)	Yderdistrikter*	68
	Midt- og Diskoregionen	57
	Nuuk	37
Uddannelse (N=821)	Nej	75
	Ja	27
Indkomst (N=750)	0-49.999	68
	50.000-99.999	64
	100.000-149.000	41
	150.000-	29

* Omfatter Ittoqqortoormiit, Tasiilaq, Avanersuaq, Upernavik, Kangaatsiaq og Nanortalik kommuner.

Geografisk set er der tale om en meget skæv fordeling af danskfærdigheder. Den overvejende del af befolkningen (83 pct.) i bygderne taler ikke dansk mod kun ca. halvdelen (48 pct.) i byerne. En tilsvarende skæv fordeling gør sig gældende, når man opdeler befolkningen på regioner. Der er til gengæld ingen forskel på mænds og kvinders danskkundskaber.

At manglen på danskkundskaber griber ind i samfundslivet på mange måder illustreres af en nylig foretaget undersøgelse blandt de grønlandske kommunalbestyrelsesmedlemmer. Halvdelen (51 pct.) af kommunalpolitikere føler, at manglende sprogfærdigheder hæmmer dem i deres politiske arbejde (Breinholt m.fl., 1992: 42). Arbejdssproget i kommunalbestyrelserne er grønlandsk, men dansk spiller en central rolle som forvaltningssprog, så det kan være en alvorlig

hæmsko for en kommunalpolitiker ikke at være godt dansksproget. Man kan let forestille sig de følelser af frustration og irritation, dette kan give anledning til.

Afslutning

Da den etniske mobilisering omkring sprogsprogsområdet satte ind i midten af 1960'erne, blev argumenter som »...også den menige grønlandske borger har krav på at kunne dansk...«, og at danskundskaber er »...en afgørende forudsætning for den grønlandske befolknings tilegnelse af moderne kultur...« ilde hørt. Og med god grund, for sporene fra »det store danskursus« skræmte. Det er imidlertid også klart, at de seneste 20 års opprioritering af det grønlandske sprog ikke har ophævet den sproglige afhængighedssituation, som det grønlandske samfund befinder sig i i forhold til omverdenen. De tosprogede indtager en nøgleposition i samfundet, og sprogpolitikken rummer derfor et vigtigt fordelings- og udviklingsaspekt. I dag er de sproglige ressourcer meget skævt fordelt i den grønlandske befolkning. Som følgende udtalelse fra en gruppe grønlandske lærere fremsat under debatten om den nye landstingsforordning om folkeskolen viser, er dette spørgsmål så småt ved at finde vej til den offentlige dagsorden: »Hvis flersprogetheden eller rettere oftest heroppe tosprogetheden kun skal være forbeholdt en forholdsvis lille del af den grønlandske befolkning, vil svælget mellem »eliten« og resten af befolkningen blive ved med at vokse, idet »toppen« i kraft af deres sprogkundskaber har meget større mulighed for at udvide deres vidensområde end de, der kun har adgang til oplysninger, der står på grønlandsk« (*Siunissami atuarfik*, 1988, 2: 4).

Man kan forestille sig, at sprogpolitikken i de kommende år i højere grad vil udvikle sig i spændingsfeltet mellem den følelsesmæssige binding til modersmålet og det instrumentelle behov for at beherske dansk (og andre fremmedsprog). Udfordringen til de grønlandske politikere består i at finde en acceptabel balance mellem »retten til rødderne« og »retten til udviklingsmulighederne«.

Noter

1. Allerede i 1908 opfordrede Det grønlandske Selskab, der fortrinsvis bestod af daværende og tidligere koloniembedsmænd, indenrigsministeren til at indføre danskundervisning i de grønlandske skoler (*Det grønlandske selskabs aarsskift, 1909: 17 ff.*).
2. Kurvens forløb er estimeret ved hjælp af Locally Weighted Scatterplot Smoothing (LOWESS) på baggrund af 992 observationer. En tilsvarende kurve estimeret på baggrund af data fra 1984 viser et stort set identisk forløb blot med 5 års forskydning.

Litteratur

Beretninger og Kundgørelser vedrørende Styrelsen af Grønland, diverse årgange.

Beretninger vedrørende Grønland, diverse årgange.

Breinholt, Finn, Keerte Jeremiassen, Ellen Kolby Chemnitz, Lars Peter Petersen (1991). *Grønlandske kommunalpolitikere - en undersøgelse af de grønlandske kommunalbestyrelsesmedlemmers baggrund og holdninger til en række aktuelle politiske spørgsmål*, Nuuk: Grønlands Universitet.

- Det grønlandske selskabs aarsskrift*, 1909.
- Gad, Finn (1972). »Vestgrønlandske undervisnings- og skoleforhold 1721-1807«, *Årbog for Dansk Skolehistorie*, 6. årgang
- Chemnitz, Guldborg (1964). »Udviklingen som en grønlander ser den«, pp. 9-64 i Guldborg Chemnitz og Verner Goldschmidt (red.), *Grønland i udvikling*, København: Fremad.
- Grønland Årsberetning*, diverse årgange.
- Grønlands landsråds forhandlinger*, diverse årgange.
- Grønlandskommissionens betænkning 3*, 1950.
- Holsteinborg 1970*, Grønlands landsråd, 1971.
- Højlund, Niels (1972). *Krise uden alternativ. En analyse af dansk grønlandsdebat*, København: Gyldendal.
- Høy, Trutsi (1989). »Folkeskolen lider af mangel på grønlandsksprogede materialer«, tillæg til *Atuagaglliutit*, nr. 80, p. 10.
- Kleivan, Inge (1969). »Sprogproblemet«, pp. 69-80 i Jan Hjarnø (red.), *Grønland i fokus*, København: Nationalmuseet.
- Langgård, Karen (1984). *Henrik Lunds verdslige digtning*, Nuuk: Iisimatusarfik.
- Lyng, Augo (1931/1989). *300 år efter*, Nuuk: Atuakkiorfik.
- Nielson, Eja (1984). *Menneskenes land - 14 grønlandere fortæller*, København: Københavns Bogforlag.
- Oldendow, Knud (1952). »Tænk på afstand«, *Tidsskrift for den grønlandske tjenestemandforening*, 26. årgang, december, pp. 16-36.
- Petersen, Robert (1969). »Lidt om kommunikationsproblemet i den grønlandske skole«, pp. 63-68 i Jan Hjarnø (red.), *Grønland i fokus*, København: Nationalmuseet.
- Siunissami atuarfik*, 2, 1988.
- Sørensen, Axel Kjær (1983). *Danmark-Grønland i det 20. århundrede - en historisk oversigt*, København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.
- Thrane, Hanne (1975). »Det tosprogede samfund«, *Dansk pædagogisk Tidsskrift*, 23. årgang, nr. 8, pp. 356-360.
- Thorleifsen, Daniel (1991). *Politikeren Augo Lyng. Augo Lynges idé om ligestilling mellem danske og grønlandere ca. 1930-1950*, Århus: utrykt speciale.
- Thuesen, Søren (1988). *Fremad, opad. Kampen for en moderne grønlandsk identitet*, København: Rhodos.
- Tommerup, Jens (1979). »Skolelove, administration og fangersamfund på Grønland i tiden 1950-1974«, *Årbog for Dansk Skolehistorie*, 13. årgang pp. 37-65.